

ASTEKO GAIA

MOZAMBIKE

Ikatz koloreko etorkizuna

1990eko hamarkadan, gerra zibila amaituta, Portugalen kolonia ohiak kanpo merkatuetara ireki zituen ateak eta multinazionalak bertaratu ziren. Orduko aberastasun promesak, baina, ezerezean geratu dira: gutxi batzuentzat diru-iturri dena, pobrezia kondena da gehienentzat.

Testua eta argazkiak:

| ANDONI LUBAKI / MUNDUBAT |

Rio Tinto enpresa brasildarrak ikatz ustiapenerako kontratatutako langile mozambiketarra.

KEXU DA FRANCISCO. Jolasten ari den semea-ri esaten dio lur hori ez dela berea izango handitzen denean. Hemendik gutxira, beste lur batean jolastu beharko dute seme-alabek, eta horrek sumintzen du. “Ez digute aukerarik eman, bai ala bai izan da. Ikatx erreserba izugarria dago gure azpian eta hori da Jainkoak guretzako gordeta zuen zigorra. Dirua ikusi eta Gobernuak ez die jaramonik egin gure eskakizunei, arrotzak gara gure etxean!”.

Buztinezko etxola txikiz osatutako herria da Kapanga. Tete hiritik iparralderantz doan errepidea hartuta, kilometro gutxira dago. Zambeze ibaiak goxatzen ditu herriarren lursailak, udako beroan freskatuz eta onuragarriak diren limoak utziz. “Lur emankorrak dira oso. Urtean hiru tomate uzta atera ditzakegu, gure teknologia erabiliz baino ez. Pentsa zer egin ahalko genukeen European duzuen tresneria eta jakitua izango bage-nu”, dio Abiliok, lurra eskuetan hartu eta zapaltzen duen bitartean. Nazioko Nekazarien Elkartasuna elkarte (UNAC) egiten du lan. Azkenaldian beste gairik ez omen dute bulegoko mahaietan: ikatzaren ustiapenak sortu dituen nekazari errefuxiatuak. “Inguruko biztanleei erosotasun guztiak emango dizkietela esaten diete, etxe bat, argia, ura sukaldean eta komunean, lur eremu bat, tresneria, eta abar. Gero orde, ez da betetzen eta entzungor egiten diete nekazari, bai ikatza ustiatzen duen Rio Tinto enpresa brasildarrak, baita Mozambiqueko Gobernuak ere. UNACen atea irekita dituzte nekazariak, baina indar gutxi dugu Rio Tinto eta Vale multinazionalen alboan”, azaldu du Abiliok.

Iluntzen doan ikatza

Ikatza beti erabili dute Kapangako biztanleek, janaria berotzeko gehienbat. Mendietan beti izan da ustiapen txikiren bat, edota egurikatza egiten zuten inguruko basoetako egurra erabiliz. Baina 1990eko hamarkadan, ia hogeit urteko gatazkaren ondoren, Mozambique bere errautsetatik irmotzen hasi zen eta kanpo merkatuek bistaz jo zuten Afrikako lurraldea. Arrantza baliabide izugarriak zituen, baita gas ustiapenerako aukera ugari ere. Ikatzaren negozio erraldoia ere garai har-

tan ernaldut zen. Lursail handiek sekulako erreserbak gordetzen zituzten azpian eta lur aberats hori ezbehar bihurtu zen bertako biztanleentzat. Ikatza ateratzeko sistema oso agresiboa da naturarekin eta inguruan dagoen bizitza itotzen du hauts beltz eta ke artean. Hori gutxi balitz, ikatza garbitzeko erabili behar den ur kopurua oso handia da; Zambeze ibaia belztuta dago horren eraginez, eta bertan gelditu diren arrainak jatera jende txi-roa baino ez da ausartzen.

Rio Tinto eta Vale enpresa brasildarrak dira Tete inguruan minak ireki dituzten multinazionalak. 50 urteko ustiapen baimenarekin, egunean asko dira ateratzen dituzten ikatz tonak, datu zehatzik ez dagoen arren. Mendiak desagerrarazi eta bailarak kamioi erraldoiek ekarritako hondakinez betetzen dituzte. Inguruan bizi diren nekazarien fruitu eta barazkiak ilun ageri dira, jangarriak ote diren zalantzan jartzera.

Soluzio gisa, ikatz meta horien gainean bizi ziren herritarrak beste lur batzuetara aldatzeko konpromisoa hartu zuten bi multinazionalak. Baldintza onetan etxea eta lurak emateaz gain, dirua eta lana ere eskuratuko omen zieten. Promesa faltsuak. Baina enpresen abokatuek erraz isilarazi dituzte nekazarien salaketak. Hasieran gustura joan ziren nekazariak etxe berrietara, agindutako eremuetatik askoz urrunago. Horren adibidea da Kateme asentamendua, Kapangatik 50 kilometrorra. Etxeek sendoak ziruditen, eta argindarra zuten. Baina berehala konturatu ziren argia ordu gutxi batzuetan baino ez dutela, putzu komunitarioetara joan behar dutela ur bila eta lursail berriak idorrek direla, antzuak ia-ia. Lehen hiru uzta ateratzen zituzten denboraldiko, orain berriz bat ateratzeko gauza badira gaitz erdi. Lanik ez diete eman kanporatuei, bakan batzuk soilik dihardute soldatapean, euren etxea izango dena eraikitzen, ondoren kito.

Egarritz ito

Efrén-ek bere etxeko atea ireki dizkigu eta barkamena eskatu du ezer ez duelako guri eskaintzeko. “Dugun ura gaur gauean edateko da, azken egun hauetan putzutik atera dugun ura ez baita edangarria, eta Vale enpresak ekartzen digu kamioietan”, dio. Bera da bertako nekazarien ordezkaria: “Denak haserre gaude emandako lursailak antzuak direlako. Artoa dugu gure elikaduraren oinarri eta ozta-ozta atera dezakegu uzta bat. Kalitate exkaxekoa da gainera, ur gutxi edaten baitu landatzen den unetik. Askotan intsektuek jaten dituzte, oso ahul hazten direlako. Hori adierazi genien Rio Tinto eta Vale enpresakoei eta haien erantzuna onga-

Enpresen abokatuek erraz isilarazi dituzte nekazarien salaketak. Lursail berriak idorrek dira, antzuak ia-ia, uzta bakarera ateratzeko gai badira gaitz erdi. Gainera, lanik ez diete eman kanporatuei

Francisco lekuz aldatuko dute, Kateme asentamentura. Bertan eraiki dituzten etxeen aurrean ageri da, ezkerreko argazkian. Beste bi argazkietan ikus daitekeenez, uztarik ematen ez duen lur idorra da Katemekoa, eta ura putzu komunitariorik ateratzen dute.

rri kimikoak zituen kamioi bat ekartzea izan zen. Luzera badakigu ez duela etekinik emango, lurra agortu eta kutsatu egiten baitu. Guk, nekazariok, badakigu zer behar dugun: ureztatze sistema indartsu bat. Baina hemen inguruan ez dago errekarik, ezta lakurik edo putzurik ere. Ura kanpotik ekarri beharko litzateke eta garestiegia da. Tokiz aldatzea nahi dugu eta multinazionalak euren hitza betetzea. Gure arbasoen modura bizi nahi dugu, lurra landuz, duin. Besterik ez. Eta hemen ezin da”.

Bere lurrak direnak ikustera eraman gaitu Efrének. Kapangatik Katemera aldarazi zutenean eman zizkioten. Lanabesak hartu eta lurra goldatzeari ekin dio gure begien aurrean. Hondartzako arearen pare mugitzen da, ordea, aitzurra sartu orduko zulora jausten da inguruko lurra. Arto idor landara seinalatu digu hatzaz: “Begira lur honek ematen duena. Ezer ez”. Urtaro hotza izanda ere, bero itzela egiten du Katemen. Uda garaian 50 gradu zentigraduetaraino iristen da tenperatura, eta horri ur eskasia lotzen badiogu, baldintzak ez dira onak nekazari-tzarako.

50 urteko ustiapen baimenarekin, egunean asko dira Rio Tinto eta Vale enpresak ateratzen dituzten ikatz tonak. Inguruan bizi diren nekazarien fruitu eta barazkiak ilun ageri dira

“Enpresen konponbidea beti izan da ezizusia egin eta egoerak gain hartzen duenean adabakia jartzea”, kritikatu du Efrének. “Ura falta denean kamioietan ekartzen dute, lurra emankorra ez bada ongarria emango digute, medikurik ez badugu teknikari batzuek gainbegiratu dituzte herri osoko biztanleak, kalean, eta horrela dena. Adabakia adabakien gainean”, dio haserre Frantziskok. “Hemendik gutxira horrelako toki batera eramango naute eta etorkizun hori ez dut batere gustuko. Pobreziara kondenatu gaituzte kapangatarrok, ergelak garela uste dute!”.

Kateme bisitatzeko inguruko poliziaren baimena behar da. Berdin dio herrialde osorako kazetari akreditazioa baduzu, bertako agintariek erabakiko dute nor sartu asentamendura eta nor ez. Kartzela moduan funtzionatzen du, baina kartzela honek ez ditu paretak, kilometro ugariko isolamendua baizik. Urrutiegia daude gertuen dauden herriak, ezin da oinez joan. Asentamenduan egoteko eman diguten denbora agortu da, joan beharra daukagu, arazoren bat izan baino lehen. Frantziskok, bera ere laster asentamendura bidaliko duten jakitun, hor egarri hilko direla bota dio Efréni, kezkatuta. “Itota gaude dagoeneko”, erantzun dio Efrének. Eskua elkarri eman eta Kapangara autoan itzuli gara Frantzisko eta biok.

Asaba zaharren baratzea usteltzen

Tete hiriburuan bizi dira Rio Tinto eta Vale enpresako langileak. Asko hoteletan bizi dira, kanpotarrak direlako gehienak, brasildarrak

eta txinatarrak batik bat. Ikatzenaren ustiapenak beste arazo bat sortu du: klaseen arteko desberdintasun ekonomikoa areagotzea. Abiliorren esanetan, “lehen hotel bateko gela batek asko jota 10 euro balio zitzakeen. Orain, langile kanpotarrak daudenez eta afrikarrok baino diru gehiago dutenez, merkeenak 100 euro balio ditu. Zerbeza batek 5 euro balio

ditu eta lehen 50 xentimotan garagardo on bat edan zenezakeen”.

Ikatz industriak ez die onik egin Mozambikeko biztanleei. Herri txiroak ez du inongo abantailarik jaso, egur-ikatz erretzen jarraitzen dute, eta ez enpresek ustiatzen duten ikatza. “Txina, Australia eta Brasilera doa ikatz gehiena. Brasilen kasuan, ustiapenak kutsadura han-

18. korrika

EMAN EUSKARA ELKARRI

Martxoaren 14tik 24ra
Andoaindik Baionara

[Twitter](#)
[Facebook](#)
[YouTube](#)
[App Store](#)
[Google play](#)
www.korrika.org

Gobernuak lagundutako negozioa

IKERKUNTZA UGARIREN ARABERA, munduan dagoen ikatz erreserbarik handiena da Mozambike. Hala ere, ustiapena eskasa da duen potentzialarekin konparatuz. Gobernuak 50 urteko lizentziak banatzen dizkio ustiatu nahi duen enpresari. Ordainetan, enpresak diru kopuru jakin bat eman behar dio Gobernuari. Kaltetuak diren herritarrei ere konpentsazio ekonomikoa eta materiala eman behar zaie. Baina kontratuak ez du zehazten zenbateko kalte-ordaina izan behar duen edo zer den konpentsazio “material” hori.

Frelimo Gobernuko alderdia pozik dago, Barne Produktu Gordina igo baita ikatz ustiapenari esker. Kazetari eta erakundeek aitortzen dute BPG igo dela, bai, baina aurrerapen sozialek atzera egin dutela. Jendea lehen baino txiroagoa da orain.

Urtarrilean, Rio Tinto enpresa kexu zen Tetetik ikatza ateratzeko zuten zailtasuna zela-eta. Gobernuak ez dio utzi Zambeze ibaia erabiltzen minerala garraiatzeko. Hori konpontzeko trena eraikiko omen dute Tete lurraldetik itsaso-

Tete ingurua kutsadurak jota dago, ikatz ustiapenaren ondorioz.

raino eta Gobernuak jarriko du diru gehien. Herritarrak haserre daude, minerala garraiatzeko bakkrik erabiliko delako. Protestak ere hasi dituzte azken hilabeteotan. Gobernuak kanpoko erakundeek Vale enpresaren jarrera salatu dute, muturreko biolentzia erabiltzen duelako herritarren aurka, Gobernuaren ustelkeria baliatuz. Horren adibide dugu Jeremias

Vunjane mozambiketarra. Gobernuak kanpoko erakunde batean lan egiten duen kazetaria da eta Vale eta Rio Tinto enpresen inguruko artikulak kritikoak idatzi ditu. Vale enpresaren aurka idatzi zuen artikulak baten ostean, Brasilen ospatu zen Rio+20 bilerara zihoala, aireportuan atxilotu eta Mozambikera bidali zuten berriro, inongo akusaziorik izan ez arren.

dia sortzen duenez ez dute Estatuan bertan egiten, beste lurralde batzuk bilatzen dituzte horretarako, eta guri egokitu zaigu”, dio UNACeko kideak. “Jatekoa kanpotik ekarri beharrean gaude, Hego Afrikatik. Garestia eta okerrago jaten dugu orain. Askok ezin dute behar adina jan eta hiri handietako zabortege-

tara jo beharra dute, ahora zer edo zer eramateko edo zakarraren artetik saltzeko moduko zerbait eskuratzeko. Nazio bidegabea sortu dugu, ez genuen honetarako hainbeste urtez borrokatu. Gure gurasoen landa usteltzen utzi dugu”, gehitu du Abiliok, etsita. ■

Noranahi zoazela. Nonahi zaudela. Zure jendearekin. Zure iritzia adierazi nahi duzunean, zeure erara. Euskara zure bizimoduaren osagaia da. Berezkoa duzu. Zu eta zure lagunen artean, zure giroan, **gozatu euskaraz.**

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia